

رویدادهای نظامی استان کرمانشاه در آخرین روزهای جنگ تحمیلی

نوشته سورنا کیانی

چکیده:

در این مقاله به تشریح رویدادهای پس از پذیرش قطع‌نامه ۵۹۸ سازمان ملل متحد در استان کرمانشاه - چگونگی اجرای عملیات‌های توکلنا علی‌الله، فروغ جاویدان و به ویژه مرصاد- پرداخته شده است. عملیات مرصاد به مدت سه روز (۱۳۶۷/۵/۵ الی ۱۳۶۷/۵/۷) توسط هوانیروز، نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران، تعدادی از یگان‌های عملیاتی نزاچا و نیروهای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و بسیج مردمی در استان کرمانشاه به مرحله اجرا در آمد. هشتمین سال جنگ تحمیلی با رویدادهای تلخ و شیرین بسیاری عجیب بود؛ اجرای عملیات‌های آفندی توسط نیروهای خودی در سراسر جبهه‌های جنگ تحمیلی، تک‌های سنگین ارتش عراق به منظور بازپس‌گیری مناطق متصرفه توسط رزمندگان ایرانی، اوج‌گیری جنگ شهرها، خلق فاجعه حلبچه (بمباران شیمیایی این شهرکرد نشین عراقی توسط هواپیماهای این کشور)، هجوم رزم ناو آمریکایی وینسنس به هواپیمای مسافربری ایرباس، سکوهای نفتی و ناوهای ایرانی مستقر در خلیج فارس، سقوط جزایر فاو و مجنون شمالی و جنوبی، پذیرش قطع‌نامه ۵۹۸ سازمان ملل متحد توسط ایران، اجرای عملیات‌های توکلنا علی‌الله توسط ارتش عراق، فروغ جاویدان به وسیله سازمان مجاهدین خلق (منافقین) و مرصاد توسط رزمندگان ایرانی علیه دشمن متجاوز و همچنین برقراری آتش بس بین دو کشور ایران و عراق و ... از رخ دادهای مهم آخرین سال جنگ تحمیلی است. از آنجا که اهداف تهیه این مقاله عبارت از: تبیین عبرت‌ها و آموزه‌های رویدادهای پایان جنگ تحمیلی در استان کرمانشاه و همچنین بیان اشتباهات تاکتیکی سران سازمان مجاهدین خلق (منافقین) در اجرای عملیات فروغ جاویدان- جهت بهره‌گیری در آینده- می‌باشد؛ لذا این مقاله از نوع کاربردی است. چون پژوهشگر با رجوع به ادبیات نظری در دسترس، حوزه مفهومی تحقیق را واکاوی، توصیف و تبیین کرده، لذا این مقاله از لحاظ روش تحقیق در زمره تحقیقات موردی- زمینه‌ای و با رویکرد تحلیل کیفی دسته‌بندی می‌گردد. جامعه آماری این پژوهش، کلیه اسناد و مدارک موجود در مراکز علمی- پژوهشی ارتش و سپاه- مرتبط با رویدادهای آخرین روزهای جنگ تحمیلی در استان کرمانشاه- می‌باشد.

در جریان عملیات مرصاد، درصد قابل توجهی از توان رزمی فیزیکی سازمان مجاهدین خلق نابود گردید، مناطق اشغالی استان کرمانشاه از لوث وجود دشمن پاک و آخرین برگ پیروزی رزمندگان اسلام به پرونده افتخارآمیز دوران دفاع مقدس افزوده شد.

کلید واژه‌ها: استان کرمانشاه؛ عملیات توکلنا علی‌الله؛ عملیات فروغ جاویدان؛ عملیات مرصاد؛ جنگ

تحمیلی

مقدمه:

کرمانشاه یکی از شهرهای باستانی ایران می‌باشد که بر اساس داستان‌های اساطیری، تهمورث دیوبند سومین پادشاه سلسله پیشدادیان، بنیانگذار آن بوده است. برخی از مورخین، بنای این شهر را به زمان پادشاهی «بهرام ساسانی» نسبت داده‌اند. در آن روزگار، کرمانشاه به علت نزدیکی با تیسفون (پایتخت ساسانیان) از اهمیت خاصی برخوردار بوده (وجود کتیبه معروف طاق بستان موید این واقعیت است) و در ماههای گرم سال، به عنوان «منطقه ییلاقی» مورد استفاده شهریاران ساسانی قرار می‌گرفته است. پس از شکست ساسانیان در برابر اعراب، این شهر مورد توجه خلفای اسلامی (خصوصاً حکام عباسی) واقع شد. در کتب جغرافیای اسلامی از کرمانشاه با عنوان «قرمیسین» یاد شده است. استان کرمانشاه از شمال به استان کردستان، از شرق به استان همدان، از جنوب شرقی به استان لرستان، از جنوب به استان ایلام و از غرب به کشور عراق محدود و منتهی می‌شود. قبل از سال ۱۳۳۰ شمسی، کرمانشاهان (شامل استان‌های کرمانشاه و فرمانداری‌های کردستان، همدان، لرستان و ایلام) به استان پنجم اشتهار داشت، لیکن به مرور زمان فرمانداری‌های کردستان، همدان، لرستان و ایلام به فرمانداری کل تبدیل شدند و پس از تفکیک از کرمانشاهان و الحاق مناطقی به آنها، استان‌های جدیدی را تشکیل دادند. استان کرمانشاه به لحاظ موقعیت جغرافیایی خاص خود (قرار گرفتن بر محور تهران- بغداد* که دو پایتخت مهم در خاورمیانه هستند) و دارا بودن حدود ۲۶۳ کیلومتر مرز مشترک با کشور عراق، از دیرباز اهمیت ویژه‌ای داشته و در طول دوره‌های مختلف تاریخ، سنگری مقاوم در برابر تجاوز بیگانگان محسوب و به صحنه جنگ‌های خونینی بدل گشته است. هرگاه دشمنان بدسگال از ناحیه مرزهای غربی کشور، خیال شوم دست‌اندازی به خاک پاک ایران زمین را در سر پرورانیده‌اند، ابتدا سینه ستبر و گردن برافراشته کوهستان‌های کرمانشاهان را هدف تیرکین خود قرار داده‌اند. لیکن، آموزگار مجرب تاریخ گواهی داده است که عبور از کوهستان‌ها و گذرگاه‌های صعب‌العبور آن دیار، برای دشمنان قوی پنجه‌ای همچون امیر تیمور گورکانی، سرداران گردنکش عثمانی، قوای متجاوز روس و انگلیس و ارتش بعثی عراق، کاری بس سخت و دشوار بوده و در بسیاری از مواقع به ناکامی تجاوز پیشگان انجامیده است.

---

* بغداد کلمه فارسی باستان است و از دو جزء بَع (به معنی خدا) و داد (به معنی بخشش) تشکیل شده است و در کل معنای بخشش خداوندی را می‌دهد.

از جمله مصادیق بارز این ادعا، اجرای عملیات‌های توکلنا علی‌الله (توسط ارتش متجاوز عراق) و راصد یا فروغ جاویدان (به وسیله سازمان مجاهدین خلق) به عمق مناطق مرزی استان کرمانشاه؛ و به دنبال آن، انجام عملیات مرصاد (توسط رزمندگان اسلام) جهت مقابله با سرکشی متجاوزان به خاک میهن اسلامی است که در این مقاله به تشریح و تحلیل آنها پرداخته‌ایم.

اهداف تحقیق:

- ۱- تبیین عبرت‌ها و آموزه‌های رویدادهای پایان جنگ تحمیلی در استان کرمانشاه.
- ۲- تبیین اشتباهات تاکتیکی سران سازمان مجاهدین خلق (منافقین) در اجرای عملیات فروغ جاویدان.

سوالات تحقیق:

- ۱- عبرت‌ها و آموزه‌های رویدادهای پایان جنگ تحمیلی در استان کرمانشاه کدامند؟
- ۲- اشتباهات تاکتیکی سازمان مجاهدین خلق در اجرای عملیات فروغ جاویدان کدامند؟

اهمیت و ضرورت تحقیق:

اهمیت تهیه این مقاله از بعد ایجابی؛ منجر به بازکاوی اهم رویدادهای آخرین روزهای دوران دفاع مقدس در استان کرمانشاه، برشماری عبرت و آموزه‌های حاصل از وقوع رخداد‌های مذکور و بازنگری نقش عملیاتی یگان‌های آجا در دفاع از استان کرمانشاه خواهد شد. از سوی دیگر، بی‌توجهی به ضرورت انجام این فعالیت پژوهشی - از بعد سلبی - غفلتی آشکار در برابر تحریف حقایق تاریخ جنگ تحمیلی، بازگذاشتن عرصه فعالیت برای جاعلان تاریخ دفاع مقدس، کم رنگ شدن نقش یگان‌های عملیاتی آجا در واپسین روزهای جنگ تحمیلی در استان کرمانشاه و همچنین در ابهام ماندن نتایج حاصل از اجرای عملیات مذکور در آن برهه حساس تاریخی است.

موقعیت جغرافیایی و تقسیمات سیاسی استان کرمانشاه

با نگرش به آنکه تشریح رخدادها، اتفاقات و عملیات‌های انجام شده در یک منطقه، بدون داشتن اطلاعات کافی از جغرافیای آن منطقه، موجب عدم درک صحیح از موضوعات مورد بحث خواهد شد، بنابراین لازم است قبل از پرداختن به شرح رخداد‌های آخرین روزهای جنگ تحمیلی در استان کرمانشاه به ذکر توضیحاتی در رابطه با جغرافیای طبیعی، سیاسی و نظامی آن استان اقدام شود..

استان کرمانشاه با مساحتی بالغ بر ۲۳ هزار و ۶۶۸ کیلو متر مربع در ناحیه غربی کشور، بین ۴۵ درجه و ۲۴ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۶ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ و ۳۳ درجه و ۴۱ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۱۷ دقیقه عرض شمالی از خط استوا واقع شده است. قبل از سال ۱۳۳۰ شمسی، کرمانشاهان (شامل استان کرمانشاه و فرمانداری های کردستان، همدان، لرستان و ایلام) به استان پنجم اشتهار داشت، لیکن به مرور زمان فرمانداری های کردستان، همدان، لرستان و ایلام به فرمانداری کل تبدیل و پس از تفکیک از کرمانشاهان و الحاق مناطقی به فرمانداری های مذکور، استان های جدیدی را تشکیل دادند. استان مذکور از شمال به استان کردستان، از شرق به استان همدان، از جنوب شرقی به استان لرستان، از جنوب به استان ایلام و از غرب به کشور عراق محدود و منتهی می شود. استان کرمانشاه دارای ۱۱ شهرستان، ۱۹ شهر، ۲۴ بخش، ۸۳ دهستان و ۲۷۹۳ روستا است. شهرستانهای کرمانشاه، اسلام آباد غرب، کنگاور، سنقر، صحنه، قصرشیرین، سرپل ذهاب، گیلان غرب، هرسین، پاوه و جوانرود جزئی از آن استان محسوب می شوند. (زنده دل، ۱۳۷۹، ۲۰)

(نقشه شماره-۱)

موقعیت نظامی استان کرمانشاه

استان کرمانشاه به لحاظ موقعیت جغرافیایی خاص خود (قرار گرفتن در محور تهران- بغداد که کوتاه ترین مسافت بین دو پایتخت مهم در خاورمیانه است) و دارا بودن حدود ۲۶۳ کیلومتر مرز مشترک با کشور عراق، از اهمیت نظامی ویژه ای برخوردار می باشد. فاصله مرزهای استان کرمانشاه (از شهر خسروی تا بغداد) حدود ۱۸۰ کیلومتر است، لیکن کوتاه ترین فاصله مرزهای شرقی عراق (از شهر منزریه تا تهران) بالغ بر ۷۰۰ کیلومتر می باشد. آغاز بروز تجاوزهای مرزی حزب بعث عراق علیه جمهوری اسلامی ایران (از اوایل تابستان ۱۳۵۸ شمسی) و پایان رویدادهای جنگ هشت ساله بین دو کشور (عملیات مرصاد) در استان کرمانشاه، گواهی بر اهمیت موقعیت نظامی استان مذکور است. در مناطق غربی استان کرمانشاه هرچه از سمت شرق به سوی غرب پیش رویم شیب زمین کمتر می شود، بنابراین در نوار مرز مشترک این استان با کشور عراق، ارتفاعات مرزی مرتفع تر در اختیار ایران و مزیت دید و تیر به سود نیروهای خودی می باشد. از اینرو، شرایط اجرای عملیات آفندی و نفوذ به عمق خاک عراق، برای کشورمان ایده آل است. طرز قرارگیری ارتفاعات در استان کرمانشاه تقریباً به حالت چند

لایه و موازی با نوار مرزی کشور عراق می‌باشد. این وضعیت باعث شده است که از مرزهای مشترک استان مذکور و کشور عراق، تا عمق ۳۰۰ کیلومتری در سمت شرق، مواضع پدافندی طبیعی، متوالی و مناسبی جهت سد پیشروی دشمن بوجود آید و شرایط پدافندی ایده‌آلی را برای نیروهای خودی رقم زند. در بخش شمالی استان کرمانشاه، گردنه صعب العبور شمشیر (درجاده ارتباطی پاوه- روانسر- کرمانشاه) موضع سدکننده بسیار خوبی را جهت اجرای عملیات پدافندی پدید آورده است. در بخش میانی استان کرمانشاه، گردنه‌های پاتاق، حسن آباد و چارزبر، عین الکش، و بیدسرخ که به صورت طبیعی از نوار مرزی غرب کشور شروع و تا عمق ۳۰۰ کیلومتری (از سمت غرب به شرق) امتداد یافته اند، مواضع سدکننده بسیار خوبی را تشکیل داده‌اند و نقش موثری را در اجرای عملیات پدافندی (در عمق استان کرمانشاه) ایفاء می‌کنند. در بخش جنوبی استان کرمانشاه، تنگه میان تنگ (واقع در منطقه سومار) و گردنه‌های موجود در محور «سومار- روان- قلاجه- اسلام آباد غرب» و همچنین محور «نفت شهر- سیزده- داروان- ویژنان- گیلان غرب» مواضع سدکننده مناسبی جهت اجرای عملیات پدافندی و سد پیشروی دشمن و همچنین انجام عملیات آفندی علیه متجاوزان بشمار می‌آیند و لذا از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند. نکته حائز اهمیتی که فرماندهان نظامی برای سد پیشروی دشمن در مناطق مرزی استان کرمانشاه باید به آن توجه داشته باشند، اجرای عملیات پدافندی در گردنه‌های پاتاق، سگان، سرچله و کاسه گران و قلاجه است که اقدامی بسیار مهم و کارساز در راستای زمین‌گیر نمودن دشمن متجاوز خواهد بود. ضمناً، تنگه‌های رستم، هوان، میان قپی، بیشگان و حمان (این تنگه‌ها، معابر نفوذی حساسی هستند که بین دشت ذهاب و نوار مرز مشترک با کشور عراق واقع شده‌اند و در سطح یگان‌های کوچک قابل ملاحظه می‌باشند) باید مورد توجه ویژه نیروهای خودی قرار گیرند و در خصوص حفاظت از آنها، اقدامات لازم به عمل آید. (کیانی، ۱۳۹۰، ۳۸-۳۶)

(نقشه شماره-۲)

اهم رویدادهای سیاسی - نظامی تأثیر گذار بر وضعیت استان کرمانشاه در پایان جنگ تحمیلی

- ۱- ایران قطع نامه ۵۹۸ سازمان ملل متحد را در تاریخ ۲۷ تیرماه ۱۳۶۷ پذیرفت.
- ۲- حضرت امام(ره) در تاریخ ۲۹ تیر ۱۳۶۷، یک پیام استقامت برای ملت ایران صادر نمودند.
- ۳- ارتش عراق در تاریخ ۲۹ تیر ۱۳۶۷، اقدام به اجرای عملیات توکلنا علی الله و نفوذ به عمق مرزهای استان کرمانشاه نمود.
- ۴- سازمان مجاهدین خلق در ۱۴۳۰ روز دوشنبه سوم مرداد ۱۳۶۷، عملیات فروغ جاویدان را - با مبدأ عملیاتی قرار دادن استان کرمانشاه و نفوذ به عمق مرزهای جمهوری اسلامی ایران - به مرحله اجرا گذارد.
- ۵- رزمندگان ایرانی از ساعت ۰۶:۰۰ روز چهارشنبه پنجم مرداد الی ششم مرداد ۱۳۶۷، عملیات مرصاد را در استان کرمانشاه اجرا کردند و ضمن انهدام بخش وسیعی از توان رزمی نیروهای مهاجم، آخرین برگ زرین دوران دفاع مقدس را در استان مذکور به پرونده جنگ تحمیلی افزودند.

پذیرش قطع نامه ۵۹۸ سازمان ملل متحد از جانب جمهوری اسلامی ایران

قطع نامه ۵۹۸ سازمان ملل متحد در تاریخ ۱۳۶۷/۴/۲۷ (۱۸ ژوئیه ۱۹۸۸ میلادی) با ارسال نامه‌ای از سوی رئیس جمهور وقت ایران (حضرت آیت الله خامنه‌ای) برای دبیر کل سازمان ملل متحد، پذیرفته شد و به دنبال آن، بنیانگذار فقید جمهوری اسلامی ایران در تاریخ ۲۹ تیر ۱۳۶۷ هجری شمسی، با صدور پیامی که به پیام استقامت اشتهار یافته است و به مناسبت پذیرش قطع نامه مذکور صادر گردید، به ملت بزرگ ایران چنین فرمودند: « قبول این مسئله برای من از زهر کشنده تر است، ولی راضی به رضای خدایم و برای رضایت او این جرعه را نوشیدم. من با شما پیمان بسته بودم که تا آخرین قطره خون و تا آخرین نفس بجنگم، اما تصمیم امروز فقط برای تشخیص مصلحت بود و تنها به امید رحمت و رضای او از هر آنچه که گفتم، گذشتم و اگر آبرویی داشته ام با خدا معامله کرده‌ام. فرزندان انقلابی‌ام، ای کسانی که حاضر نیستید که از غرور مقدس تان دست بردارید، می دانم که به شما سخت می گذرد ولی مگر به پدر پیر شما سخت نمی گذرد؟ می دانم که شهادت شیرین تر از غسل در پیش شماسست، مگر برای این خدمتان این گونه نیست؟ ولی تحمل کنید که خدا با صابران است. بغض و کینه انقلابی تان را در سینه ها نگه دارید، با غضب و خشم بر دشمنان تان بنگرید و بدانید که پیروزی از آن شماسست و ...» (کیانی،

(۱۳۸۸، ۱۸۵)

واکنش دولت عراق به قطع نامه ۵۹۸ سازمان ملل متحد

با توجه به آن که در ماه های پایانی جنگ تحمیلی، توان رزمی ارتش عراق نسبت به نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران، برتری محسوس و غیر قابل انکاری یافته بود، بنابراین، حکومت عراق عدم پذیرش قطع نامه ۵۹۸ سازمان ملل متحد توسط ایران را، فرصتی طلایی جهت بهره برداری از وضعیت موجود و دستیابی به اهدافی ارزیابی می کرد که جنگ را به خاطر تحقق آن نیات شوم شروع نمود و در طول سالیان دفاع مقدس به هیچیک از آنها دست نیافته بود. ازینرو، اقدام حکیمانه حضرت امام (ره) نسبت به پذیرش قطع نامه مذکور، فرصت به وجود آمده برای حکومت عراق که (پس از فتح خرمشهر توسط رزمندگان اسلام) همواره در بین مجامع بین المللی، وانمود به صلح طلبی کرده و از آن طریق، موفق به جلب حمایت اکثر کشورهای جهان به سود خود شده بود را، خشتی کرد و صدام حسین توسعه طلب را با ناکامی دیگری مواجه ساخت. عراقی ها از پذیرش قطع نامه ۵۹۸ توسط ایران، چنان شگفت زده شده بودند که ساعت ها سکوت اختیار کردند و سرانجام پس از گذشت ۲۴ ساعت، مواضع خصمانه ای اتخاذ نمودند و آن اقدام ایران را تردیدآمیز دانستند. در همین چارچوب، طارق عزیز وزیر خارجه وقت عراق چنین گفت: «بیانیه ایران، فریبی بیش نیست و عراق باید در مورد مقاصد ایران محتاط باشد، زیرا هنوز جنگ ادامه دارد.» چنین به نظر می آید که اهداف حکومت عراق از دفع الوقت و انجام تأخیر در زمان پذیرش قطع نامه ۵۹۸ سازمان ملل متحد به شرح بندهای زیر باشد:

- ۱- استفاده از توان رزمی برتر ارتش خود، به منظور وارد آوردن ضربه نهایی به نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران و تضعیف آنها.
  - ۲- به اسارت گرفتن شماری از رزمندگان ایرانی، بمنظور ایجاد تعادل در آمار اسرای طرفین.
  - ۳- تحمیل اراده و خواسته هایش (در مذاکرات صلح) به جمهوری اسلامی ایران.
  - ۴- پیروزمند جلوه دادن خود در نزد ملت عراق.
  - ۵- تظاهر به توانمندی ارتش عراق و القاء این مفهوم به کشورهای عربی منطقه.
- بدین ترتیب، حکومت بعثی عراق که پس از شکست های پی در پی خود در عملیات های طریق القدس، فتح المبین، بیت المقدس و ... دائماً در مجامع جهانی نوای صلح دوستی را سر می داد، به محض آنکه (توسط حامیانش) از نقطه نظر توان رزمی فیزیکی نسبت به نیروهای مسلح ایران در جایگاه برتر قرار

داده شد، دگر باره نقاب از چهره تجاوز پیشه خود برگرفت و ارتش تا بن دندان مسلحش را آماده تجاوز دیگری به مرزهای جمهوری اسلامی ایران نمود.

بنابراین، زمینه لازم جهت اجرای عملیات توکلنا علی الله توسط ارتش عراق و بدنبال آن، انجام عملیات فروغ جاویدان توسط سازمان مجاهدین خلق (تحت حمایت و پشتیبانی ارتش بعث عراق) فراهم گردید. لیکن، عزم راسخ مدافعان ایران زمین مانع از تحقق اهداف متجاوزان گردید و با اجرای عملیات مرصاد، زهرشکست تلخ دیگری را به حلقوم تجاوزگران ریخت. (کیانی، ۱۳۹۰، ۳۹۴-۳۹۲)

محل استقرار یگان‌های خودی در آستانه اجرای عملیات توکلنا علی الله توسط ارتش عراق

همزمان با اجرای عملیات توکلنا علی الله توسط ارتش عراق محل استقرار یگان‌های نظامی خودی مناطق عملیاتی استان کرمانشاه به شرح زیر بود: (کیانی، ۱۳۹۰، ۳۹۵)

۱- قرارگاه عملیاتی غرب به فرماندهی سرهنگ ستاد یعقوب علیاری مستقر در چهل زرعی منطقه سومار.

۲- تیپ مسلم ابن عقیل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مستقر در منطقه عملیاتی هانی گرمه نوسود الی ازگله.

۳- لشکر ۸۱ زرهی به فرماندهی سرهنگ ستاد مهدی رادفر مستقر در منطقه عملیاتی ازگله الی تنگاب.

الف- فرمانده تیپ ۱ لشکر ۸۱ زرهی سرهنگ ستاد ذبیح الله اسکویی.

ب- فرمانده تیپ ۲ لشکر ۸۱ زرهی سرهنگ ستاد فتحی پور.

پ- فرمانده تیپ ۳ لشکر ۸۱ زرهی سرهنگ ستاد عبدالعلی ایوبی.

ت- فرمانده تیپ ۴ مکانیزه لشکر ۸۱ زرهی سرهنگ پیاده ابراهیم سماواتی.

۳- لشکر ۵۸ ذوالفقار به فرماندهی سرهنگ ستاد دهقان مستقر در منطقه عملیاتی تنگاب الی نفت شهر.

۴- تیپ نبی اکرم سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مستقر در منطقه عملیاتی سرتان گیلان غرب.

۵- تیپ ۵۵ هواپرد به فرماندهی سرهنگ ستاد محمود رستمی مستقر در منطقه عملیاتی نفت شهر الی ارتفاعات داروان و زله زرد منطقه سومار.

۶- یگان‌هایی از لشکر ۸۸ زرهی زاهدان

۷- فرمانده پایگاه هوانیروز کرمانشاه سرهنگ خلبان حسین انصاری

اجرای عملیات توکلنا علی الله توسط ارتش عراق

صدام حسین در ۳۱ تیر ۱۳۶۷ هجری شمسی (پنج روز پس از پذیرش قطع نامه ۵۹۸ سازمان ملل متحد توسط جمهوری اسلامی ایران و در شرایطی که وزیر امور خارجه ایران با خاویر پرزدو کوئیار مشغول مذاکره بود) با تشکیل جلسه شورای انقلاب فرماندهی عراق و صدور اطلاعیه نظامی شماره ۳۲۶۹ از اجرای عملیات نظامی قریب الوقوعی تحت عنوان «توکلنا علی الله» به عمق خاک جمهوری اسلامی ایران خبر داد. در اطلاعیه نظامی مذکور هدف از اجرای آن عملیات، آزاد کردن باقیمانده سرزمین های عراق از اشغال ایران، انهدام نیروهای ایرانی و به اسارت در آوردن شمار بیشتری از نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران، جهت ایجاد تعادل در آمار اسرای طرفین اعلام شد. بنابراین، نیروهای عراقی (روزهای پایانی تیر ۱۳۶۷ ه.ش) تهاجم سراسری خود را، به خاک جمهوری اسلامی ایران آغاز نمودند. تک نیروهای عراقی به مواضع پدافندی رزمندگان ایرانی و محقق شدن بخشی از اهداف مورد نظر حکومت بعث از انجام عملیات (توکلنا علی الله) از یک سو، و فشار سازمان ملل متحد بر عراقی ها نسبت به پذیرش قطع نامه ۵۹۸ سازمان ملل متحد و همچنین شور، هیجان و انسجامی که در بین ملت بزرگ ایران برای مقابله با تجاوز مجدد ارتش عراق به عمق خاک کشور بوجود آمده بود، از سوی دیگر، رژیم عراق را بر آن داشت تا در ساعت ۲۲۲۵ روز ۱۳۶۷/۵/۱ عقب نشینی نیروهایش را از مناطق عملیاتی جنوب، و در روز ۱۳۶۷/۵/۳ بازگشت یگان های نظامی خود را از مناطق عملیاتی غرب کشور (استان های کرمانشاه و ایلام) رسماً اعلام نماید.

زمینه سازی جهت اجرای عملیات فروغ جاویدان (راصد)^۱ در غرب کشور پس از هجوم سراسری عراق (در روزهای پایانی جنگ) به مرزهای جمهوری اسلامی ایران و صدماتی که در اثر اجرای عملیات «توکلنا علی الله» به رزمندگان ایرانی وارد شد، مسعود رجوی (رهبر سازمان مجاهدین خلق) به همراه سپهبد ستاد صابرالدوری و سرلشکر فاضل البراک تکریتی (مدیر سرویس های اطلاعاتی عراق) به منظور بحث، بررسی و تصمیم گیری درخصوص چگونگی اجرای «عملیات راصد» توسط نیروهای شاخه نظامی سازمان مذکور (با پشتیبانی محدود نیروهای مسلح عراق) در عمق خاک ایران و پیشروی آنان به سوی تهران، به منظور سرنگونی حکومت جمهوری اسلامی و در دست گرفتن قدرت در ایران، جلسه ای را در کاخ ریاست جمهوری عراق و در حضور صدام حسین تشکیل دادند. در آن جلسه، مسعود رجوی به صدام حسین گفت: «مطمئن باشید که سازمان من، ظرف مدت چند ساعت وارد شهر همدان، در ۲۵۰ کیلومتری مرز خواهند شد!» سپهبد صابرالدوری در تائید ادعای رجوی چنین گفت: «سرور من، از دیروز

تا به حال، تصویر ورود این سازمان به ایران و به دست گرفتن قدرت در آنجا، از برابر چشمانم دور نمی-
شود!»

صدام حسین که فریفته ادعای رجوی و کلام صابرالدوری شده بود (به رغم عدم تأیید فاضل البراک در موفقیت برنامه آنها)، موافقت خود را با اجرای عملیات راصد اعلام داشت. پس از اعلام موافقت صدام حسین با اجرای برنامه ارائه شده توسط مسعود رجوی، شرایط اجرای عملیات فروغ جاویدان فراهم گردید. (درودیان، ۱۳۸۰، ۶۵-۶۴)

تشریح طرح عملیاتی فروغ جاویدان

طرح عملیات مذکور بدین ترتیب بود: ۲۵ تیپ^۱ از شاخه نظامی سازمان مجاهدین خلق، پس از اجرای آتش تهیه سنگین نیروهای عراقی بر روی مواضع نیروهای خودی، در ساعت (س) روز (ر) تحت پشتیبانی یگان بالگردی و نیروی هوایی ارتش عراق، از سه محور «هوشقوره- حسین آباد- قصرشیرین»، «زین القوس- تنگاب- دو راهی نفت شهر- گیلانغرب» و «مندلی- میان تنگ- سومار» وارد استان کرمانشاه شوند و با قرار دادن نیروهای تلاش اصلی خود در محور «قصرشیرین- سرپل ذهاب- کرد- اسلام آباد غرب- کرمانشاه- همدان- قزوین- تهران» و انجام عملیات هلی برن در جنوب گردنه پاتاق (به منظور اجتناب از رویارویی احتمالی با نیروهای ایرانی مستقر در آن گردنه و تسریع در اشغال شهرهای کرد و اسلام آباد غرب) و جلب حمایت مردمی، طی پنج مرحله (در مدت ۳۳ ساعت) خود را به شهر تهران برسانند.

مرحله ۱- این مرحله، تحت فرماندهی مهدی براتی و در محور «قصرشیرین- سرپل ذهاب- کرد غرب- اسلام آباد غرب» انجام می گرفت و هدف از اجرای آن، تسخیر شهر اسلام آباد غرب بود.

مرحله ۲- این مرحله، تحت فرماندهی ابراهیم ذاکری و در محور «اسلام آباد غرب- کرمانشاه» انجام می گرفت و هدف از اجرای آن، اشغال شهر کرمانشاه و اعلام دولت مستقل سازمان مجاهدین خلق در آن شهر بود.

مرحله ۳- این مرحله، تحت فرماندهی محمود مهدوی و در محور «کرمانشاه- همدان» انجام می گرفت و هدف از اجرای آن، تسخیر شهر همدان بود.

---

^۱ استعداد پرسنلی هر تیپ بین ۱۵۰ تا ۲۰۰ نفر بود، بنابراین، جمع نیروهای سازمان مجاهدین خلق که در عملیات فروغ جاویدان شرکت داشتند، حدود ۴۰۰۰ تا ۴۵۰۰ نفر تخمین زده می شدند.

مرحله ۴- این مرحله، تحت فرماندهی مهدی افتخاری و در محور «همدان- قزوین» انجام می گرفت و هدف از اجرای آن، تسخیر شهر قزوین بود.

مرحله ۵- این مرحله، تحت فرماندهی مشترک محمد عطایی و مهدی ابریشم چی و در محور «قزوین- تهران» انجام می گرفت و هدف از اجرای آن، تسخیر شهر تهران، براندازی نظام جمهوری اسلامی و در دست گرفتن قدرت در ایران بود.

براساس آن طرح، مسعود رجوی فرماندهی کل عملیات، ثریا شهری مسئولیت امور تدارکاتی، محمدعلی جابرزاده انصاری مسئولیت امور تبلیغاتی، محمد سیدالمحدثین مسئولیت امور سیاسی و شهرزاد حاج سید جوادی مسئولیت امور دفتری را به عهده داشتند. (کیانی، ۱۳۹۰، ۳۹۹-۳۹۸)

اجرای عملیات فروغ جاویدان (راصد)

اگرچه، فرماندهی کل نیروهای مسلح عراق با صدور اطلاعیه فریبنده شماره ۳۲۷۳ خود (صبح روز ۳ مرداد ماه ۱۳۶۷ ه.ش) چنین ادعا کرده بود: "در عملیات توکلنا علی الله، شهرهای قصرشیرین، سرپل ذهاب، گیلان غرب، سومار، صالح آباد و شهرک های گلان، سرنی، و امیرآباد اشغال شدند. البته با توجه به دست یابی ارتش عراق به اهداف خود، نیروهای ما روز شنبه ۲۶ ژوئیه ۱۹۸۸ میلادی مطابق با چهارم مرداد ۱۳۶۷ هجری شمسی، از شهرها و مناطق مذکور خارج خواهند شد." لیکن، عملیات مشترک و غافلگیرانه ارتش آن کشور و سازمان مجاهدین خلق (تحت عنوان فروغ جاویدان) در ساعت ۱۴۳۰ روز دوشنبه سوم مرداد ۱۳۶۷ هجری شمسی (در آن زمان، رزمندگان ایرانی هنوز موفق به رفع صدمات و خسارات حاصل از اجرای عملیات توکلنا علی الله توسط ارتش عراق نشده بودند) در استان کرمانشاه آغاز گردید. همزمان با پیشروی نیروهای سازمان مجاهدین خلق در عمق خاک ایران، هواپیماهای عراقی به منظور جلوگیری از اجرای تک هواپیماهای ایرانی به ستون مکانیزه سازمان مجاهدین خلق، پایگاه های شکاری نوژه همدان، هوانیروز کرمانشاه و وحدتی دزفول را به شدت بمباران کردند.

برابر طرح عملیاتی فروغ جاویدان، نیروهای مهاجم از محورهای «هوشقوره- حسین آباد- قصرشیرین»، «زین القوس- تنگاب- دو راهی نفت شهر- گیلانغرب» و «مندلی- میان تنگ- سومار» وارد استان کرمانشاه شدند و ضمن پیشروی به سوی شهرهای قصرشیرین، سومار و گیلان غرب، تک اصلی خود را (با قصد پیشروی به سمت تهران و انقراض نظام جمهوری اسلامی ایران) در محور «قصرشیرین- سرپل ذهاب- کرد- اسلام آباد غرب- کرمانشاه- همدان- قزوین- تهران» قرار دادند!

با نگرش به عدم آمادگی رزمندگان ایرانی، نیروهای سازمان مجاهدین خلق توانستند در ساعت ۱۸۳۰ روز سوم مرداد ۱۳۶۷، خود را به شهر کنند برسانند و در ساعت ۲۱۳۰ همان روز، شهر اسلام آباد غرب را نیز اشغال کنند. اما برخلاف تصور رهبران آن سازمان، نه تنها مردم با آنان همکاری نمودند، بلکه با ایجاد چند درگیری با مهاجمان در محل های مختلف (به ویژه در شهر اسلام آباد) و تخلیه روستاها و شهرهای مناطق اشغال شده، و همچنین حرکت به سمت شهر کرمانشاه، موجب ایجاد چنان ترافیک سنگین و بی سابقه ای در جاده اسلام آباد غرب- کرمانشاه گردیدند (همان محوری که تلاش اصلی نیروهای مهاجم بر روی آن قرار داشت) که حرکت ستون مکانیزه مجاهدین خلق در جاده مذکور را با تاخیر چندین ساعته مواجه و ضمن متوقف نمودن آنان در گردنه حسن آباد (۲۰ کیلومتری شهر کرمانشاه) از دسترسی شان به شهر کرمانشاه ممانعت به عمل آوردند. در نتیجه، فرصت لازم برای حضور نیروهای خودی در منطقه ماهیدشت و گردنه چهارزبر (تنگه مرصاد) و مقابله با مهاجمان فراهم آمد و نقشه های آنان نقش بر آب گردید.

پس از کسب اطلاع از حضور ستون مکانیزه سازمان مجاهدین خلق در حوالی گردنه حسن آباد و توقف آن در گردنه مذکور (به علت وجود ترافیک خودرویی در جاده اسلام آباد غرب- کرمانشاه)، گردان حضرت رسول (ص) تحت فرماندهی برادر پاسدار حسین براتی (آن گردان از گروهان های سلمان، مقداد و ابوذر با استعداد تقریبی ۲۰۰ نفر از نیروهای بسیج مردمی، تشکیل یافته بود) در ساعت ۱۵ دقیقه بامداد روز چهارم مرداد ۱۳۶۷ هجری شمسی، جهت رویارویی با ستون نظامی دشمن و سد راه آن، به سمت شهر اسلام آباد غرب حرکت نمود. لیکن، اتوبوس های حامل نیروهای گردان یاد شده، پس از رسیدن به جاده کرمانشاه- اسلام آباد غرب و طی چند کیلومتر از آن جاده، با ترافیک شدید خودروهای مردم هراسانی که از مناطق اشغالی، قصد عزیمت به سمت شهر کرمانشاه را داشتند، مواجه و به ناچار، مجبور به پیاده کردن نیروهای گردان حضرت رسول (ص) شدند. رزمندگان گردان مذکور به منظور ممانعت از اتلاف وقت و حضور به موقع در گردنه چهارزبر (تنگه مرصاد) حدود ۱۵ کیلومتر از مسیر را پیاده طی نمودند تا سرانجام، حدود ساعت ۳ بامداد به گردنه چهارزبر رسیدند و با پیوستن به تعدادی از نیروهای ارتشی که از قبل در گردنه مذکور مستقر شده بودند، عملاً به مقابله با نیروهای مهاجم پرداختند. ضمناً، دو آتشبار توپخانه ۱۵۵ م خودکششی (آتشبارهای مذکور مربوط به گردان ۳۷۳ توپخانه لشکری ل ۸۱ زرهی کرمانشاه تحت فرماندهی سرگرد ارسلان اصلانی) که از منطقه جوانرود عازم دیگر مناطق عملیاتی در نوار مرزی غرب کشور بودند، بنا به دستور لشکر ۸۱ زرهی، به سمت شهر اسلام آباد غرب عزیمت

نمودند که در مسیر راهپیمایی، متوجه حضور نیروهای سازمان مجاهدین خلق در گردنه حسن آباد شدند. بنابراین، آتشبارهای مذکور در حوالی ماهیدشت مستقر و با اعزام دیده بانان خود به جلو (دیده بانان توپخانه در ارتفاعات چهارزبر مستقر گردیدند و نسبت به هدایت آتش توپخانه بر روی ستون مکانیزه دشمن اقدام نمودند) آتش های سنگین و موثری را بر روی مواضع نیروهای مهاجم، اجراء کردند. این، سرآغاز اجرای عملیات نیروهای خودی (عملیات مرصاد) علیه دشمنی بود که با نیت تصرف تهران، پای به میدان کارزار گذاشته بود!

درحالی که نیروهای خودی موفق به سد پیشروی دشمن گردیده بودند، سازمان مجاهدین خلق با انتشار اطلاعیه‌ای، از ورود قریب الوقوع نیروهایش به شهر کرمانشاه خبر داد و از مردم آن شهر درخواست کمک و همراهی نمود! این درحالی بود که جمع کثیری از اهالی کرمانشاه، شهر را ترک و به سوی شهرهای بیستون، صحنه، هرسین، کنگاور، سنقر، همدان و ... در حال کوچ بودند و ترافیک سنگین خودرویی در جاده «کرمانشاه- همدان» چشم هر بیننده‌ای را خیره می‌کرد! (کیانی، ۴۰۱، ۱۳۹۰-۳۹۹)

چگونگی اجرای عملیات مرصاد

ترافیک جاده‌ای، مقاومت رزمندگان اسلام و آتشباری گردان ۳۷۳ توپخانه بر روی ستون مکانیزه دشمن، موجب ایجاد اختلال در مسیر پیشروی شان گردید و آنان را (از ساعت ۲۳۰۰ سوم مرداد الی ۰۶۰۰ پنجم مرداد ۱۳۶۷ حدوداً به مدت ۳۲ ساعت) در گردنه چهارزبر متوقف نمود. این مقاومت ایثارگرانه، منجر به کسب زمان لازم جهت تصمیم‌گیری و طرح‌ریزی در خصوص چگونگی پای کار آمدن نیروهای خودی و نحوه انهدام دشمن گردید.

با واگذاری مسئولیت هدایت عملیات مرصاد به عهده امیر سرتیپ علی صیاد شیرازی، وی در ساعت ۲۲۳۰ روز چهارم مرداد ۱۳۶۷ شمسی با یک فروند هواپیما از فرودگاه تهران عازم شهر کرمانشاه گردید و مستقیماً به مرکز هدایت عملیات در منطقه باستانی طاق بستان (در آن زمان، مرکز هدایت عملیات به طاق بستان انتقال یافته بود) مراجعه نمود. امیر سرتیپ علی صیاد شیرازی پس از تجزیه و تحلیل اخبار واصله از وضعیت نیروهای خودی و دشمن و بررسی شرایط موجود، به منظور ممانعت از سقوط احتمالی شهر کرمانشاه و انهدام نیروهای دشمن، تدابیر زیر را به مرحله اجراء گذارد:

مرحله اول: بکارگیری بالگردهای هوانیروز (پایگاه‌های هوانیروز کرمانشاه، کرمان و پشتیبانی عمومی اصفهان در عملیات مرصاد شرکت داشتند) به منظور شناسایی هوایی از مناطق حضور دشمن و در عین

حال، حمله بالگردهای شکاری کبرا به ستون مکانیزه مجاهدین خلق در گردنه حسن آباد و تنگه چهارزبر(تنگه مرصاد)

مرحله دوم: بهره گیری از توان نیروی هوایی(به ویژه پایگاه نوژه همدان) درحمله به ستون مکانیزه دشمن در گردنه حسن آباد و تنگه چهارزبر(تنگه مرصاد)

مرحله سوم: جمع آوری، امدادسانی، جابجایی و هلی برن نیروهای نظامی (نیروهای پراکنده در سطح منطقه) و همچنین نیروهای تازه نفس بسیجی(به وسیله بالگرد) و استقرار آنان در گردنه ها و عوارض حساس، به منظور تعقیب دشمن و بستن راه فرار آن.

مرحله چهارم: حمله همه جانبه به دشمن و انهدام نیروهای آن، به منظور پاکسازی مناطق و شهرهای اشغالی.

بنابراین، مراحل یکم، دوم، و سوم عملیات مرصاد از ساعت ۰۶:۰۰ روز پنجم مرداد ۱۳۶۷ شمسی، علیه نیروهای سازمان مجاهدین خلق به مرحله اجراء درآمد.

اجرای مراحلیکم و دوم عملیات مرصاد که با فعالیت چشمگیر ده ها نفر از خلبانان و کادر فنی پروازی و بکارگیری ۴۵ فروند از انواع بالگردهای پایگاه های هوانیروز^۲ کرمانشاه، کرمان و پشتیبانی عمومی اصفهان و همچنین انجام ۱۲۳ نوبت پرواز عملیاتی توسط خلبانان نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران (به ویژه خلبانان پایگاه نوژه همدان) همراه بود، منجر به وارد شدن ضربات مهلک به ستون مکانیزه نیروهای مهاجم در گردنه های حسن آباد و چهارزبر، و در نتیجه انهدام بخش اعظمی از آن نیروها گردید. همزمان با حملات کوبنده و بی امان هوانیروز و نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران به ستون مکانیزه منافقین مهاجم (آن حملات باعث انهدام بیش از ۷۰ درصد از نیروهای مهاجم و فرار باقیمانده آن ها به سوی خاک عراق گردید) مرحله سوم عملیات مرصاد نیز در حال اجراء بود. در آن مرحله از عملیات، بالگرد های هوانیروز یک گردان از نیروهای بسیجی را از سه راه غازان(منطقه روانسر)

---

^۲در جریان عملیات مرصاد، ۴۵ فروند از انواع بالگردهای پایگاه های هوانیروز کرمانشاه، کرمان و پشتیبانی عمومی اصفهانبا انجام ۴۲۵ ساعت پرواز عملیاتی، موفق به وارد آوردن تلفات انسانی و تجهیزاتی بسیار به قوای مهاجم گردید. ضمناً، ترابری ۳۳۶۰ نفر از رزمندگان اسلام، تخلیه ۳۸۸ نفر مجروح و جابجایی ۲۳۹ تن اقلام تدارکاتی، از دیگر فعالیت- های هوانیروز در آن عملیات به شمار می آید. آمار مهمات مصرف شده توسط بالگردهای جنگنده کبرا در عملیات مرصاد، عبارت از: ۹۰ فروند موشک تاو، ۱۸۱۶ عدد راکت و ۲۴۲۲۰ عدد گلوله توپ ۲۰ م بود.(کریم زاده، ۱۳۸۸، ۲۱۵)

به جنوب گردنه اسلام آباد غرب، و بخشی از نیروهای تیپ نبی اکرم (حدود دو گردان) را نیز از تنگه کنشت به قسمت های شمالی و جنوبی گردنه مذکور هلی برن نمودند. عده ای از نیروهای لشکر ۲۷ محمد رسول الله (صلی الله علیه و آله) از مناطق عملیاتی جنوب کشور به سوی شهر اسلام آباد غرب حرکت کردند (با استفاده از جاده پل دختر- اسلام آباد غرب) و در سه راهی ملاوی مستقر شدند. ضمناً، تیپ روح الله نیز که به منطقه ماهیدشت رسیده و منتظر شرکت در عملیات بود، بوسیله هلی بالگردهای هوانیروز به ارتفاعات مشرف بر گردنه پاتاق هلی برن گردید. بدین ترتیب، اکثر عوارض حساس موجود در مسیر عقب نشینی نیروهای فریب خورده سازمان مجاهدین خلق، توسط رزمندگان اسلام اشغال گردید و نیروهای در حال فرار دشمن، در حلقه محاصره رزمندگان اسلام گرفتار شدند.

مرحله چهارم عملیات مرصاد در ساعت ۰۶:۰۰ روز ششم مرداد ۱۳۶۷ شمسی، با رمز «یا علی ابن ابیطالب (علیه السلام)» و به منظور انهدام باقیمانده نیروهای منافقین و پاکسازی مناطق اشغالی به اجراء درآمد. میزان خسارات وارده به نیروهای مهاجم (در مراحل ۱ و ۲ عملیات) و زیبایی عمل خلبانان هوانیروز در اجرای عملیات متحرک هوایی (هلی برن رزمندگان اسلام به عوارض حساس موجود در منطقه) در مرحله سوم عملیات، به حدی بود که اجرای مرحله چهارم را تسهیل نمود، زیرا نیروهای در حال فرار مجاهدین خلق که شدت ضربات هولناک و برق آسای خلبانان هوانیروز و نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران را بر پیکر خود احساس کرده بودند (حدود ۷۰ درصد از توان رزمی شان را در همان مراحل اولیه از دست دادند) و حتی برای یک لحظه، خود را مصون از حملات بی امان آنان نمی دیدند، غفلت زده و شتابان به سوی خاک عراق عقب نشینی نمودند. لیکن آن فرار، در واقع شتاب به سوی مهلکه و پای گذاردن در دام و تله رزمندگان ایرانی (ارتشی، سپاهی و بسیجی) بود که در تمامی منطقه عملیاتی پخش بودند. به هر حال، عرصه چنان بر مهاجمان تنگ شد که در روز هفتم مرداد ۱۳۶۷ هجری شمسی، با بر جای گذاشتن تلفات سنگین انسانی (ضمن اعتراف به انهدام مقادیر زیادی از ادوات و تجهیزات شان در جریان عملیات مرصاد) رسماً خبر عقب نشینی نیروهای خود از داخل خاک ایران را اعلام نمودند. (کیانی، ۱۳۹۰، ۴۰۴-۴۰۱)

(نقشه شماره-۳)

روش‌شناسی تحقیق

از آنجا که هدف اصلی از تدوین این مقاله، تبیین عبرت‌ها و آموزه‌های رویدادهای پایان جنگ تحمیلی در استان کرمانشاه و همچنین بیان اشتباهات تاکتیکی سران سازمان مجاهدین خلق در اجرای عملیات فروغ جاویدان جهت استفاده و بهره‌گیری از آنها در آینده می‌باشد، لذا مقاله از نوع کاربردی است. چون پژوهشگر با رجوع به ادبیات نظری در دسترس؛ حوزه مفهومی تحقیق را واکاوی، توصیف و تبیین کرده است؛ لذا این مقاله از لحاظ روش تحقیق در زمره تحقیقات موردی-زمینه‌ای با رویکرد تحلیل کیفی دسته‌بندی می‌گردد. جامعه آماری این پژوهش، کلیه اسناد و مدارک موجود در مراکز علمی-پژوهشی ارتش و سپاه-مرتبط با رویدادهای آخرین روزهای جنگ تحمیلی در استان کرمانشاه-می‌باشد.

تحلیل داده‌ها بر اساس سوالات مقاله

۱- عبرت‌ها و آموزه‌های رویدادهای پایان جنگ تحمیلی در استان کرمانشاه کدامند؟

الف- پس از پذیرش قطعنامه ۵۹۸ سازمان ملل متحد از سوی ایران و اجرای عملیات‌های تجاوزگرانه ارتش عراق (عملیات توکلنا علی‌الله) و سازمان مجاهدین خلق (عملیات راصد یا فروغ جاویدان) به عمق مناطق مرزی غرب کشور، نتایج مثبت زیر برای جمهوری اسلامی ایران رقم خورد:

(۱) مجامع جهانی به خوی تجاوزگری صدام حسین و عدم پایداری حکومت عراق به قوانین بین‌المللی بیش از پیش واقف شدند.

(۲) تا حدودی حقانیت جمهوری اسلامی ایران در نزد جامعه جهانی، به اثبات رسید.

(۳) شور و هیجان وصف‌ناپذیر ایرانیان که حکایت از تمایل شدید آنان به دفاع از دین و میهن‌شان را داشت، همانند روزهای آغازین جنگ به منصفه ظهور رسید.

(۴) از بین رفتن بخش اعظمی از امکانات انسانی و تجهیزاتی سازمان مجاهدین خلق (حدود ۷۰ درصد) که قوی‌ترین مخالفان نظام جمهوری اسلامی ایران بودند.

ب- بخشی از اهداف حکومت بعثی عراق از اجرای عملیات توکلنا علی‌الله (ایجاد تلفات و خسارات به نیروهای نظامی ایران، به اسارت گرفتن شماری از رزمندگان ایرانی به منظور ایجاد تعادل در آمار اسرای طرفین، تظاهر به توان مندی ارتش عراق و القاء این مفهوم به کشورهای عربی منطقه و پیروزمند جلوه دادن خود در نزد ملت عراق) تحقق یافت، لیکن اعتبار سیاسی صدام حسین و حکومتش در نزد جهانیان با تردید و علامت سوال مواجه شد.

پ- پذیرش آتش بس و برقراری صلح بین ایران و عراق، به معنای خاتمه حیات نظامی سازمان مجاهدین خلق تلقی می‌شد، زیرا در صورت عادی شدن روابط بین دو کشور، ضمن آنکه حکومت بعثی عراق نسبت به ادامه حمایت‌های اقتصادی- نظامی خود به سازمان مذکور با محدودیت‌های بین‌المللی مواجه می‌گردید، اعضای شاخه نظامی آن سازمان نیز هیچ‌گونه توجیه و مجوز قانونی برای استفاده از خاک عراق و دیگر امکانات آن کشور، جهت مبارزه با دولت جمهوری اسلامی ایران را نداشتند.

ت- سران سازمان مجاهدین خلق با تجزیه و تحلیل و برداشت ذهنی خود از شرایط روزهای پایانی جنگ (درهم شکسته شدن خطوط پدافندی نیروهای ایرانی، استقبال مردم ایران از حضور آنان در کشور و دیگر موارد مطرح شده در بند اول تجزیه و تحلیل) زمان مذکور را بهترین فرصت ممکن جهت اجرای عملیات نظامی در عمق خاک ایران و براندازی نظام جمهوری اسلامی پنداشتند.

ث- سقوط شهر کرمانشاه و پادگان‌های نظامی ارتش و سپاه (به ویژه پایگاه هوانیروز و فرودگاه کرمانشاه) و همچنین مراکز صنعتی و ... مستقر در شهر و حومه آن، مطمئناً، شرایط دشواری را برای دولت جمهوری اسلامی ایران بوجود می‌آورد و اجرای هرگونه عملیات نظامی جهت سرکوبی و بیرون راندن اشغال‌گران از مناطق اشغالی را با مشکلات عدیده‌ای مواجه می‌ساخت. در صورت اشغال شهر کرمانشاه، استان ایلام سقوط می‌نمود؛ امکان دست اندازی دشمن به استان‌های همدان، کردستان و خرم‌آباد نیز میسر و متصور بود.

ج- موافقت صدام حسین و حمایت حکومت بعثی عراق از اجرای عملیات فروغ جاویدان توسط سازمان مجاهدین خلق از دو دیدگاه زیر قابل بررسی است:

(۱) در صورت موفقیت سازمان مجاهدین خلق، آرزوهای دیرینه صدام حسین و حکومت بعثی عراق، رنگ حقیقت به خود می‌گرفتند و در آن راستا، هرچه میزان خسارات وارده به جمهوری اسلامی ایران بیشتر می‌شد، صدامیان به خواسته‌ها و تمایلات باطنی خود، نزدیک و نزدیکتر می‌گشتند.

(۲) در صورت شکست سازمان مجاهدین خلق، ضمن آن که حکومت صدام از حمایت سیاسی و کمک‌های اقتصادی و نظامی خود به نیروهای آن سازمان، به نحو چشمگیری می‌کاست، بلکه روند عادی سازی روابط تیره و تاریک بین دو کشور ایران و عراق (پس از اجرای آتش بس) نیز تسهیل می‌گردید.

چ- وجود ترافیک سنگین خودرویی (تجمع بی سابقه خودروهای سواری مردم هراسانی که در حال ترک مناطق اشغالی و حرکت به سوی کرمانشاه بودند) در جاده «اسلام آباد غرب- کرمانشاه» اولین عامل موثر

در توقف حرکت ستون مکانیزه دشمن و زمین گیر شدن آن در گردنه حسن آباد و در نتیجه کسب زمان لازم برای وارد عمل شدن نیروهای خودی به شمار می آید.

ح- درایت و تلاش برادر پاسدارحسین براتی در هدایت و استقرار به موقع گردان حضرت رسول(ص) در گردنه چهارزبر(تنگه مرصاد) و مقاومت رزمندگان ارتشی، سپاهی و بسیجی در برابر اشغال گران، تاثیر بسزایی در ممانعت از سقوط و اشغال شهر کرمانشاه (توسط نیروهای سازمان مجاهدین خلق) به دنبال داشت.

خ- استقرار آتشبارهای گردان ۳۷۳ توپخانه لشکر ۸۱ زرهی کرمانشاه (تحت فرماندهی سرگرد ارسلان اصلانی) در منطقه ماهیدشت و اجرای آتش سنگین بر روی نیروهای اشغالگر مستقر در گردنه حسن آباد، نقش بسیار موثری را در انهدام ستون نظامی دشمن ایفاء نمود.

د- تدابیر امیرشهید سپهبد علی صیاد شیرازی و رهبری مدبرانه وی در هدایت نیروهای خودی شرکت کننده در عملیات مرصاد، تاثیرشگرفی را در کسب پیروزی برای جمهوری اسلامی ایران، و تحمیل شکست به نیروهای اشغال گر برجای گذاشت.

ذ- نقش فرماندهی وقت پایگاه هوانیروز کرمانشاه (سرهنگ خلبان حسین انصاری) و رئیس رکن سوم آن پایگاه (سرهنگ ۲ خلبان سید نظر محمدی) و همچنین دیگر خلبانان شجاع هوانیروز ارتش جمهوری اسلامی ایران در پیروزی عملیات مرصاد ممتاز و ویژه می باشد.

ر- خلبانان تیزپرواز نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران سهم بسزایی را در پیروزی عملیات مرصاد، به خود اختصاص دادند.

ز- بروز دگر باره شور و شغف و روحیه دشمن ستیزی در بین آحاد ملت ایران که با هجوم کم سابقه ای مشتاق حضور در جبهه های جنگ تحمیلی و درهم کوبیدن صفوف متجاوزان به میهن اسلامی بودند، برگ زرینی دیگری در تاریخ دفاع مقدس محسوب می شود.

ب- اشتباهات تاکتیکی سازمان مجاهدین خلق در اجرای عملیات فروغ جاویدان کدامند؟

اشتباهات تاکتیکی سران سازمان مجاهدین خلق در اجرای عملیات فروغ جاویدان به شرح زیر بود:

(۱) تجمع و حرکت نیروهای سازمان مجاهدین خلق بر روی یک محور(محور قصرشیرین- سرپل ذهاب- کرد- اسلام آباد غرب- کرمانشاه) بدون توجه به تامین جناحین و منطقه عقبه خود، اشتباه فاحشی بود که شرایط مناسب را برای اجرای تک های هوایی و همچنین انجام عملیات هلی برن

نیروهای خودی (استقرار رزمندگان ایرانی در عوارض حساس موجود در مسیر عقب نشینی دشمن) علیه آنان را فراهم آورد.

(۲) خطای محاسباتی سران سازمان مجاهدین خلق در سنجش میزان همکاری و همراهی مردم ایران با عقاید و برنامه های آنان، از دیگر اشتباهات غیر قابل جبران بود.

(۳) اهداف مورد نظر سران سازمان مجاهدین خلق از اجرای عملیات فروغ جاویدان (تصرف شهرهای کرمانشاه، همدان، قزوین، تهران و براندازی نظام جمهوری اسلامی ایران) در خور توانایی های نظامی و سیاسی آنان نبود، در نتیجه تحقق آن اهداف نیز ناممکن گردید.

(۴) توقف ۳۲ ساعته نیروهای مهاجم در حد فاصل گردنه حسن آباد با گردنه چهارزبر و عدم استفاده آنان از جاده «حسن آباد-کوزران-سراب نیلوفر-کرمانشاه» به منظور اشغال شهر کرمانشاه، از دیگر اشتباهات تاکتیکی طراحان عملیات فروغ جاویدان بود. در صورت استفاده آنان از جاده مذکور، شرایط دور زدن گردنه های چهارزبر و عین الکش فراهم می گردید و پیشروی به سمت شهر کرمانشاه را تسهیل می نمود.

با توجه به موارد مطروحه فوق، می توان چنین ادعا نمود: « طرح عملیاتی فروغ جاویدان، طرحی احساسی و غیر واقع بینانه بود.»

نتیجه گیری:

۱- موقعیت جغرافیایی استان کرمانشاه- در طول ۱۶۱۰ کیلومتر مرز مشترک با عراق- از چنان اهمیتی برخوردار است که شروع و خاتمه جنگ تحمیلی در آن استان رقم خورد.

۲- اجرای عملیات توکلنا علی الله موجب تحقق بخشی از اهداف نظامی عراق در پایان جنگ گردید.

۳- بی توجهی حکومت بعثی عراق به قطعنامه ۵۹۸ سازمان ملل متحد و اجرای عملیات توکلنا علی- الله توسط ارتش آن کشور؛ اعتبار سیاسی صدام حسین و حکومتش- در طول جنگ همواره داعیه صلح طلبی داشتند-را در نزد جهانیان با نزول چشمگیری مواجه شد.

۴- اجرای عملیات فروغ جاویدانتوسط سازمان مجاهدین خلق-در ابتدای کار- منافع سیاسی، تبلیغاتی و نظامی را برای حکومت بعث عراق به دنبال داشت، لیکن خاتمه نافرجام آن شکستی جبران ناپذیر برای دشمنان میهن اسلامی بود.

۵- از جمله اشتباهات محاسباتی و تاکتیکی سازمان مجاهدین خلق - در عملیات فروغ جاویدان- که می توان به آنها اشاره کرد، عبارتند از: تجمع و حرکت بر روی محور محور قصرشیرین- سرپل ذهاب- کردند- اسلام آباد غرب- کرمانشاه بدون توجه به تامین جناحین و منطقه عقبه خود؛ عدم استفاده صحیح از محورهای مواصلاتی استان کرمانشاه؛ خطای محاسباتی در سنجش میزان همکاری و همراهی مردم ایران با آنان، بی توجهی به عدم توازن توان رزمی شان با تحقق اهدافی نظیر تصرف تهران و براندازی نظام جمهوری اسلامی و توقف ۳۲ ساعته در حد فاصل گردنه حسن آباد با گردنه چهارزبر.

۶- ترافیک سنگین درجاده «اسلام آباد غرب- کرمانشاه» اولین عامل موثر در توقف حرکت ستون مکانیزه سازمان مجاهدین خلق و زمین گیر شدن آندر گردنه حسن آباد، و در نتیجه کسب زمان لازم برای وارد عمل شدن نیروهای خودی به شمار می آید.

۷- درایت امیرشهید سپهبد علی صیاد شیرازی در فراهم آوردن شرایط لازم برای اجرای عملیات مرصاد، و فرماندهی هوشمندانه وی در هدایت عملیات مذکور، از مهمترین عوامل شکست دشمن و پیروزی جمهوری اسلامی ایران محسوب می شود.

۸- مقاومت ستودنی گردان بسیجی حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) درگردنه چهارزبر و همچنین آتشباری موثر گردان ۳۷۳ توپخانه لشکر ۸۱ زرهی کرمانشاه (تحت فرماندهی سرگرد ارسلان اصلانی) بر روی نیروهای متجاوز مستقر درگردنه حسن آباد، نقش بسیار موثری را در انهدام ستون نظامی دشمن ایفاء نمود.

۹- ایفای نقش بی بدیلخلبانان تیز پرواز پایگاه هوانیروز کرمانشاه (تحت فرماندهی سرهنگ خلبان حسین انصاری) و همچنین پایگاههای هوایی همدان و دزفول در پیروزی عملیات مرصاد از جایگاهی ماندگار در تاریخ دفاع مقدس برخوردار است.

۱۰- اجرای عملیات مرصاد -توسط رزمندگان اسلام- موجب انهدام (حدود ۷۰ درصد) ازتوان رزمی سازمان مجاهدین خلق گردید.

۱۱- رخدادهای آخرین روزهای جنگ تحمیلی موجب اثبات حقانیت جمهوری اسلامی ایران در نزد جهانیان - به عنوان کشور قربانی تجاوز- گردید.

منابع:

- ۱- جعفری، مجتبی (۱۳۸۵) اطلس نبردهای ماندگار- مرکز پژوهش های دفاع مقدس نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران- تهران- چاپ سوم.
- ۲- درودیان، محمد (۱۳۸۰) سیری در پایان جنگ ایران و عراق (جلد پنجم)- انتشارات پژمان- چاپ دوم
- ۳- زنده دل، حسن (۱۳۷۹) مجموعه راهنمای جامع ایرانگردی- استان کرمانشاه- نشر ایران گردان- تهران.
- ۴- کریم زاده، اردشیر (۱۳۸۸) اطلس نبردهای ماندگار هوانیروز در دفاع مقدس، انتشارات فرارنگ آریا، تهران.
- ۵- کیانی، سورنا (۱۳۹۰) فرمان آتش در کوهستان های باختر، انتشارات سازمان عقیدتی سیاسی آجا، تهران.
- ۶- کیانی، سورنا (۱۳۸۸) حماسه سرزمین خورشید، انتشارات دافوس آجا، تهران.
- ۷- واحد پژوهش و تألیف گیئاشناسی (۱۳۸۳) اطلس گیئاشناسی استان های ایران- موسسه جغرافیایی و کارتوگرافی گیئاشناسی- تهران- چاپ اول.